

פרוטוקול מס' 184

סישיבת ועדת החינוך והתרבות
שהתקיימה ביום ד', י"ד בשבט תשל"ג - 17.1.1973, בשעה 8.45.

זכרון:

חברי הועדה:
א. כץ - מ"מ היו"ר
נ. אליעד
ח. גרוסמן
ז. הרטן
ס. ידיד
ש. לויין
ס.צ. נריה
ע. פינברג-סירני
א. רזיאל-נאור
ב. שחור

מוזמנים:
י. שרלין - משרד החינוך והתרבות
ש. מלכיאל - מנהל האגף לילד ולנוער,
משרד הסעד
א. קרייזלר - מנהל המרכז למניעת עבריינות,
משרד הסעד
י. פרידמן - משרד החינוך והתרבות
י. שיפטן - מנהל המחלקה לחינוך בעיריית
ירושלים
ב. נסים - משרד החינוך והתרבות

מזכירת הועדה: ד. פלד
ש. כרם - מ"מ

רשמה: ס. כהן

סדר-היום:
אי-פתיחת כיתות קלט בירושלים - הצעה לסדר היום
של חבר הכנסת דניאל לוי שהועברה לוועדה.

840

(22.1.73 מיום 201)

17.1.1973

מ"מ היו"ר א. כץ:

אני פותח את הישיבה.

על סדר יומנו - הצעתו לסדר היום של חבר הכנסת דניאל לוי על אי-פתיחת כיתות קלט בירושלים. הצעה זו הועברה לוועדה על-ידי מליאת הכנסת.

אני מקדם בברכה את אורחינו, ה"ה שרלין ופרידמן ממשרד החינוך, ה"ה קרייזלר ומלכיאל ממשרד הסעד, ומר שיפטן מעיריית ירושלים.

אבקש את חבר הכנסת לוי להציג לפנינו את הבעיה.

ד. לוי:

מדובר בלמעלה מ-200 ילדים המשוטטים ברחובות ירושלים, אשר היו צריכים להיקלט בכיתות קלט. אלה ילדים בגיל חינוך חובה שנשרו מבתי-הספר. לפי הידיעות שיש לי, יש חוסר תיאום חמור מאד בין הרשויות השונות.

כידוע לכם, כיתות הקלט הן אחד האמצעים והשיטות שהועלו על-ידי המרכז לפניעת עבריינות כדי להיאבק בעבריינות. ברור שתוצאת הנשירה מבתי-הספר היא עבריינות ואנלפביתיות. ילדים אלה אינם יודעים קרוא וכתוב וחשבון פשוט, והם מועדים לאותם חוגים ושכבות שאנחנו בטוחים שיגיעו לעבריינות. הילדים שמדובר בהם הם בני 8-12.

בערים אחרות השיטה הזאת פועלת. אני שואל מדוע אינה פועלת בירושלים. האם לא היו לנו מספיק זעזועים מוציאלים בירושלים? עד כמה שהתרשמתי כשלמדתי את הענין, יש כאן חוסר תיאום בין הרשויות המקומיות והממלכתיות.

הייתי רוצה לשמוע מנציגי משרדי החינוך והסעד וכן מנציגי העירייה מה מתרחש פה. לפני שנה היה בסיון לפתוח כיתות קלט, נפתחו כמה כיתות, אינני יודע אם הן פעלו כפי שצריכות היו לפעול או לא. אבל השנה אנחנו עומדים כבר בחודש ינואר, ועוד לא הופעלו כיתות כאלה בירושלים.

מה תפקידו של קצין ביקור סדיר? כמה קציני ביקור סדיר יש בתקן בירושלים וכמה ישנם במציאות? שמעתי שרובם פוטר, וחסרים בתקן. תפקידו העיקרי של קצין ביקור סדיר הוא לברר למה ילדים נושרים והיכן הם נמצאים. אבקש לשמוע על כך פרטים.

י. שרלין:

בעיית הנשירה קיימת לא רק בירושלים, אם כי בירושלים אינה נופלת ממקומות אחרים. משרד החינוך מטפל בנושא הנשירה תקופה לא ארוכה ביותר, על-ידי הקמת מערך של קציני ביקור סדיר בכל המקומות. כמובן שאי אפשר להקים מערך כזה ביום אחד, מאחר ולפי תקנות החינוך קציני ביקור סדיר הם עניין של רשויות החינוך המקומיות. משרד החינוך יכול להמליץ, לתקצב, להדריך ולכוון, אבל הוא אינו יכול למנות את האנשים. לכן הדבר עדיין לא נעשה בכל הארץ.

היום אנחנו כבר מפעילים 70 קציני ביקור סדיר ב-88 רשויות חינוך מקומיות, ניש להניח שתוך תקופה לא ארוכה נכפיל את המספר הזה.

באשר לירושלים, אנחנו מנהלים משא ומתן עם עיריית ירושלים כבר מספר חודשים להפעלת 10 קציני ביקור סדיר בעיה. היו בירושלים מספר קציני ביקור סדיר שעסקו בזה. מספרם היה קטן מאד, והם עשו רק עבודה חלקית. למעשה חלק מהם עזב, והעניין נמצא בתהליך מעבר מהמצב שהיה למצב שהיה אני מקוה בימים הקרובים. כאשר יחידה כזאת תאורגן באורח יסודי, יחלקו את ירושלים ל-10 אזורים, כל קצין יהיה ממונה על אזור, והעבודה תיעשה באופן יסודי ביותר. החוזה עדיין לא נחתם, אבל זה עניין טכני פורמלי. לפעמים מלה אחת מכבידה על היועץ המשפטי והוא דוחה את זה. אבל אני מקוה שתוך שבועיים העניין ייגמר, ייחתם החוזה בין עיריית ירושלים ובין משרד החינוך, ואז ייכנסו עשרה קציני ביקור סדיר ויטפלו בעניין באורח סדיר.

אשר לשאלת הטיפול בנושאים - אנחנו רואים טיפול בנושאים קודם כל כטיפול המעוגן בבית-הספר, לא רק זיקה לבית-הספר. עיקר התפקיד מוטל למעשה על המורים ועל מנהל בית-הספר, הם צריכים להתמודד עם הנושא ששמו ביקור סדיר. אנחנו חושבים - ולפי כל המחקרים שנעשו עד עכשיו כך הם הדברים - שהנשירה היא תהליך שתחילתו באי-ביקור סדיר וסופו נשירה מוחלטת. כך שראשיתו של הטיפול הוא בבית-הספר. ובזה יש להשקיע את עיקר המאמצים.

הבעיה של מסגרות חדשות נדונה במשרד, והיא בשלבים שונים של הפעלה. אגע כרגע בסוג אחד מסויים, אם כי אנחנו מטפלים בכמה סוגים. אגע בנושא של כיתות קלט.

לדעתנו הוצאת ילד ממערכת החינוך והשמתו ביחידה מחוץ למערכת הרגילה זו סטיגמה שספק אם תהיה לתועלת הילד. כיון שכך, אנו עושים את כל המאמצים שילדים אלה יקבלו טיפול בתוך בית-הספר. טיפול זה הוא לא רק שיחה בין המורה, המחנך, המנהל, המורה-היועץ והתלמיד, אלא גם בעזרת שעורים מיוחדים שאנחנו נותנים לתלמידים אלה מעבר לתקנים המקובלים. אנחנו קוראים לזה בשמות שונים; בסך הכל קוראים לזה שעורי עזר, והם ניתנים בתוך מסגרת בית-הספר. זו עזרה לאותם תלמידים שעקב היותם מחוץ לכיתה הפסידו לימודים וקשה להם לחזור לכיתה. כדי שיכלו לחזור ולתפקד כתלמידים מן המניין, ניתנים שעורי עזר אלה בצורה גמישה ביותר, כך שהילד שצריך לקבל יותר שעות, מקבל יותר שעות.

אנחנו פותחים כיתות קלט רק בלידת ברירה, כשאינן שום אפשרות אחרת, כשבית-הספר איננו יכול לפתור את הבעיה, כששעורי העזר שיינתנו במסגרת בית-הספר אינם יכולים לפתור את הבעיה. אז יש מקום לפתוח כיתות קלט. גם כאן אנחנו לא תמיד מצביעים על הקו הזה, ולעיתים קרובות אנחנו מצביעים הצמדת כיתה לכיתות הכוון או למרכז נוער או למיפתן, אם ככיתה קדם-כוון, אם ככיתה קדם מרכז נוער, על מנת שהם יהיו שייכים למסגרת ברורה. כך עשינו בהרבה מקומות בארץ. מסגרת ששמה כיתות קלט היא לגמרי לא ברורה. אין לה עד היום תכנית לימודים, ואחת הסיבות היא שהיא לא היתה מעוגנת במשרד החינוך.

לפיכך אנחנו רואים את הפתרון של כיתות קלט בנושא אחרון וסופי, במקרה שפמש אין אפשרות אחרת לפתרון בעיית הנשירה.

מה שקרה בירושלים בשנה שעברה הוא דוגמה לכך שכיתות קלט אינן הפתרון. אנחנו יודעים שיש נושאים בירושלים. אבל אמרנו בשנה שעברה שכשהולכים למצוא את אותם הנושאים בלי הכלים המתאימים כפי שאנחנו רואים אותם בעתיד, כלומר קציני ביקור סדיר במספר גדול, לא נמצא נושאים, אלא ילדים מסוגים שונים, וקשה יהיה להגיד: אלה באמת הנושאים. וזה מה שקרה. היו ילדים שנשרו מספר שעות או ימים מבית-הספר.

העניין התפתח אפילו בצורה יותר חריפה. הגיעו להסכם עם בית-ספר מסויים בירושלים לקלוט את התלמידים הבעייתיים בכיתת קלט במוסדרה. זאת אומרת נעשתה כאן פעולה הרבה יותר חריפה. לא אספו ילדים מהרחוב, אלא הגיעו לסיכום עם בית-ספר לפתור כביכול בעיות של בית-הספר על-ידי הקמת כיתות קלט לילדים בעייתיים, לא הייתי אומר אפילו מפגרים. זוהי דוגמה, כאשר הנושא של כיתות קלט אינו חלק של פתרון, אלא נראה כפתרון בלעדי וכהכרח כביכול. למטרה זו מתגבשים כל האמצעים, ואפשר גם להוציא ילד מבית-הספר.

לגבי הילדים האחרים, למדנו שמרביתם ילדים שהיה אצלם אי-ביקור סדיר מסויים, אבל לא יותר מזה. כלומר לא ילדים ששוטטו ברחובות. אלה ילדים שנשרו מבתי-הספר יום, לעתים מספר ימים, או שעשו זאת חד-פעמית או מספר פעמים. אבל אלה ילדים שהיו שייכים לבית-ספר. אילו היתה קיימת מערכת של קציני ביקור סדיר, אפשר היה להחזיר את כולם לבתי-הספר על-ידי תוספת של שעורי עזר. לצערנו הדבר לא נעשה, לכן לחצנו על העירייה לקבוע קציני ביקור סדיר, כדי שהטיפול יהיה יותר יסודי.

לגבי שנה זו אין משרד החינוך אומר שאין מיתקנים לכיתות קלט. להיפך. יש מיתקנים מגובשים. מה שאין - זו

רשימת תלמידים שאומרים עליהם שהם פשוטשים ולהם צריך כיתת קלט. עד היום אין רשימה של תלמידים שאותה אנחנו תובעים כתנאי וכבסיס להקמת כיתות קלט. אילו היו קציני ביקור סדיר, לא היתה בעיה, היינו מקבלים רשימה כזאת מהם.

ח. גרוסמן: מדוע אי אפשר לקבל רשימה כזאת מבתי-הספר?

י. שרלין: בתי-הספר נותנים לנו את רשימות הילדים שאינם מבקרים ביקור סדיר, ולא לה יש לנו פתרונות של שעורי עזר. אבל אין לנו רשימה של ילדים שהם מחוץ לבית-הספר, שהם לגמרי מנותקים מבית-הספר. אילו היתה רשימה כזאת, אני מניח שהיתה מגיעה למשרד החינוך, ואז היינו פותחים כיתת קלט. עד היום לא קיבלנו רשימה של ילדים כאלה.

ש. מלכיאלי: תפקידי במשרד הסעד הוא מנהל האגף לילד ולנוער, ובתחום אגף זה פועל

המרכז למניעת עבריינות.

מה ידיעתו של משרד הסעד בנושא זה?

לקבוצות הקלט יש שלושה שותפים: משרד החינוך, הרשות המקומית ומשרד הסעד. חלקו של כל אחד מהשותפים הוא בזה: הרשות המקומית מאתרת את הילדים. אם היא מוצאת צורך להקים קבוצת קלט, עליה לדאוג למבנה ולכל מה שקשור בו. משרד הסעד צריך לתת לקבוצה זו מורה במשרה מלאה, מדריך חברתי במשרה מלאה, עובד סוציאלי במחצית המשרה, וייעוץ פסיכולוגי - לפי שעות בהתאם לצורך.

לקראת שנת תשל"ג הוציא משרד הסעד,

המרכז למניעת עבריינות, שמר קרייזלר עומד בראשו, חוזר למנהלי המחלקות לעבודה סוציאלית ברשויות המקומיות, ובו הגדרות כיצד קבוצות אלה צריכות לפעול, כיצד הן צריכות להתארגן, הגדרת האוכלוסיה, המטרות, העובדים וכו'. אקרא את הפיסקה האחרונה בחוזר המדברת על תחומי אחריות:

"רשות החינוך המקומית אחראית להעמדת מבנה מתאים, למימון האחזקה השוטפת של המבנה, כולל בדק בית, שירותי נקיון, הוצאות חשמל, מים, חימום וכו'; הספקת ארוחת עשר, הספקת ארוחת צהרים חמה, דאגה לריהוט בסיסי.

"רשות הסעד המקומית אחראית להעמדת

השירותים הסוציאליים המקומיים לסיוע בשיקומו של הילד, להענקת תקציב בסיסי ותקציב שוטף להפעלת הכיתה (גובה התקציב ייקבע בתיאום עם המרכז למניעת עבריינות), להדרכת צוות העובדים בפתרון בעיות שיקומיות של הילד ומשפחתו".

בשנה שעברה פעלו בירושלים שלוש קבוצות

קלט, אבל בצורה שלפחות מבחינתו של משרד הסעד לא הניחה את דעתנו. לקראת תשל"ג, אחרי שיצא החוזר הזה לכל הרשויות המקומיות, ואני מניח שהוא הגיע גם לעיריית ירושלים, לא הגיעה למשרד הסעד כל בקשה להקצאת עובדים ותקציב לקבוצות קלט.

בשנה שעברה, כאשר פעלו שלוש קבוצות

קלט בירושלים, משרד הסעד נתן הרבה יותר מאשר חייב היה לתת, ואולי גם מרשאי היה לתת. לגבי תשל"ג - כאמור עד היום לא נתבקשנו לתת את חלקנו להקמת קבוצות קלט בירושלים.

אינני יודע אם כאן המקום להיכנס לכל

העניין הזה של קבוצות הקלט, מאחר שאנחנו מתמקדים בירושלים. אבל אם הועדה תמצא לנחוץ, אולי כדאי להיכנס לעניין זה באופן כללי יותר.

לפי האינפורמציה שלנו, בתשל"ג פועלות

כ-20 קבוצות קלט במקומות שונים בארץ, ובהן כ-200 ילדים. אני מדבר רק על חלקו של משרד הסעד. משרד הסעד יודע על 20 קבוצות שלהן הוא נותן את מה שהוא חייב לתת.

י. שיפטן:

הבעיה של כיתות הקלט בירושלים אינה בעיה פורמלית. אני רוצה להיכנס קצת

יותר למהותם של הדברים.

בהגדרה הארצית של משרד הסעד ומשרד החינוך נאמר שנושר הפועמד לכיתת קלט הוא ילד שאינו מבקר בבית-הספר לפחות שלושה חודשים.

המטרות של כיתת קלט הוגדרו על-ידי משרד החינוך ומשרד הסעד במסמכים שונים, והן שלוש: החזרת הילד מהרחוב למסגרת חינוכית; החזקת הילד באוירה לימודית רגועה; החזרתו בהקדם למסגרת חינוכית מתאימה להמשך לימודיו. הכוונה היא שהילד יחזור למסגרת חינוכית פחות או יותר רגילה.

מהרגע שענין כיתות הקלט הגיע למחלקה לחינוך בעיריית ירושלים, בסוף 1971, אנחנו מנהלים ויכוח בעל-פה ובכתב עם משרדי הסעד והחינוך, שההגדרה הארצית האחידה הפשטנית הזאת אינה מתאימה לירושלים. הם עצמם, בחלק מהכתובים שלהם, קוראים לילדים אלה משוטטים, וכבר השתמשו במונח זה גם כאן. אני קובע שילד בירושלים אשר שוטט ברחובות יותר משלושה חודשים, לא יחזור לשום מסגרת חינוכית פחות או יותר רגילה. לכן מהרגע הראשון תבענו בעל-פה ובכתב ממשרדי הסעד והחינוך, לגבי כיתות קלט בירושלים, לא לראות בזה תכנית מניעת עבריינות לאחר שוטטות של שלושה חודשים לפחות, אלא לראות בזה תכנית למניעת נשירה מוחלטת לאחר נשירה מועטת. לצערנו לא שכנענו לא את משרד הסעד ולא את משרד החינוך לקבוע בענין זה הגדרות שעובות על הצרכים ועל הליקויים של מערכת החינוך בירושלים.

יש לנו גם ילדים שנשרו ממערכת החינוך בירושלים, והם משוטטים יותר משלושה חודשים ברחובות. לפי דעת המחלקה לשירותי משפחה וקהילה בעירייה יש כמה עשרות כאלה. אם אותם אנחנו רוצים לתקן, כיתת קלט לא תספיק להם. הם צריכים מקומות פנימייתיים מתאימים.

ואמנם לאור הנסיון של השנה הקודמת נפגשתי, יחד עם נציגת המחלקה לשירותי משפחה וקהילה, אצל מר מלכיאל עם אנשי משרד הסעד; נלגבי אותם עשרות ילדים שאמנם משוטטים ברחובות יותר משלושה חודשים, ואם נושרים מתקופה קודמת, כאשר כולנו עוד לא שמנו לב לנושא זה במידה מספקת, והם בחלקם מפגרים ומופרעים קשים ועבריינים מתחילים - תבענו בשבילם מקומות פנימייתיים על חשבון משרד הסעד. לא עקבתי יותר אחר הענין. באותה פגישה נאמר לנו שמקומות אולם אפשר לסדר, אבל רק במסגרת הסיווג. במסגרת הסיווג המקובל בין משרד הסעד ועיריית ירושלים, הענין הזה של כמה עשרות מקומות נוספים לנושרים ותיקים לא נתאפשר. הסיווג הוא שעיריית ירושלים משלמת 59%, שאין לה, ומשרד הסעד משתתף ב-41% מההוצאה. אבל היות וזה איננו בטיפול המחלקה שלי, לאחר ששמעתי את התשובה הזאת לא עקבתי יותר אחרי הצד הזה של הבעיה.

ובכן יש רשימות. יש רשימה של כמה עשרות נושרים ותיקים במחלקה לשירותי משפחה וקהילה. לפי דעתנו ונסיוננו אלה כבר אינם פועמדים לכיתות קלט, מה גם שאין לנו מבנים מתאימים וסדנאות מתאימות לכיתות קלט, כפי שצריך להקים אותם, וצריך לפתור את הבעיה על-ידי מקומות פנימייתיים.

לגבי הנסיון שהיה בתשל"ב - הדעות על שיבו של אותו נסיון חלוקות. מי שמסתכל על התנאים הפיזיים-טכניים שבהם התנהלו הדברים, מביע דעה שלילית. כי כידוע אין לנו בנינים ריקים, והיינו צריכים לתפוס מבנים ארעיים או לשכן את זה יחד עם עוד פרויקטים, במבנה משותף. שני הדברים לא פעלו כראוי. אבל אם לא נסתכל על התנאים הפיזיים-טכניים, הרי התוצאות היו טובות ויפות. בשל התנאים הפיזיים-טכניים קיבלנו את המורים ממשרד החינוך רק באיחור רב. ובינתיים משרד הסעד הגביר את ההדרכה, על מנת שהמדריכים גם ילמדו את השעורים. אמנם אין תכנית, אבל קיימו שם תכנית לימודים מאולתרת.

בתשל"ב היה משבר בבית-הספר רמז. היתה שם קבוצה של 7-8 ילדים שלא נתנו לבית-הספר לתפקד. והיה ויכוח מקצועי בינינו ובין הסתדרות המורים. הסתדרות המורים נסתה להוצאת הילדים האלה,

ואנחנו אמרנו: על רקע המצב בבית-הספר התפתחה מנהיגות שלילית של ילדים כאלה, ואם נוציא אותם - תפתח במקומם מנהיגות שלילית אחרת, ולא פתרנו את הבעיה.

בדעה אחת עם משרד החינוך - בזה לא היו חילוקי דעות - הקמנו עבור ילדים אלה כיתת קלט בקרבת בית-הספר רמז. זה פעל. זה היה בין האמצעים השונים שהצילו את בית-הספר והוציאו אותו מהמשבר. במשך הזמן אפשר היה אפילו לשכן את כיתת הקלט לא רק בקרבת מקום, אלא באחד המבנים הצדדיים של בית-הספר, כדי שילדים אלה לא ירגישו עצמם בגלות. הם הפסיקו להיות מנהיגות שלילית לגבי אחרים. המשכנו את זה עם חלק מהקבוצה עוד כמה חודשים, אפילו בתוספת ריפוי בעיסוק, שוב בדעה אחת עם משרד החינוך. והיום כמעט כל הילדים האלה נמצאים במכינות של עליית הנוער. הצלנו גם את הילדים.

חוץ מזה היו עוד שלוש קבוצות, בעיר גנים ובקסטמונים. אחר כך העברנו אותם לשני בתי-נוער, וגם שיתפנו אותם בקייטנה הכללית של עיריית ירושלים.

השאלה היא לפי מה מודדים את ההצלחה. אנחנו מדדנו לפי שני דברים, ואין זו אידיולוגיה שקבענו אחרי זה. אמרנו: א) אם הילדים יתמידו לבוא יום יום, זה יהיה סימן להצלחה; ב) אם 30%-40% ייקלטו במסגרות המשך אחרות. בשני הדברים האלה הצלחנו. כמעט לא היתה העדרות. באותו זמן שהתה אתנו יחד בעבודה פומחית מאנגליה. היא אמרה על זה: בדרך כלל אנחנו אומרים על ילדים אלה שאף פעם איש לא אמר להם "כן". אבל זה לא נכון. לילדים אלה גם לא אמרו אף פעם "לא". פשוט לא התייחסו אליהם. פתאום הם ראו שמתייחסים אליהם, הם באו יום יום, אפילו בתנאים הקשים שבהם התחלנו. כ-40% מהם נקלטו לאחר תקופה בכיתות קלט, ולאחר ששהו בקייטנה הכללית - במפתן, באורזים ובמכינות של עליית הנוער.

אם שואלים אותי, ואם אני מודד לפי נוכחות ואחוזי המשך - הצניזון של תשל"ב היה טוב. אלא נאמר לנו באופן ברור על-ידי משרדי החינוך והסעד שהם לא יסכימו לחדש את זה בתשל"ג בתנאים פיזיים-טכניים ארעיים כפי שעשינו זאת בתשל"ב. לכן לא היתה לנו שום אפשרות להמשיך בראשית תשל"ג באותה שיטה מאולתרת, שלדעתי נתנה תוצאות מניחות את הדעת.

בינתיים הפעלנו את היחידה לביקור סדיר. האמת היא שהפעלנו אותה על בסיס של פקידים, לא על בסיס של מורים מוסמכים, עובדים סוציאליים וכיו"ב. עשינו מגבית של עבודה זמנית, ובתקופה הטובה ביותר הגענו עד ל-5.5 עובדים, בדרך כלל פקידים, אם כי הם הצטיינו במסירות נפש. הם עסקו בשני דברים: ראשית, הם ניסו להקים כרססת, כי כל אדם בר-דעת שמדבר על ביקור סדיר, קודם כל חושב: תעשה את זה תקן מול מצבה, תשיג לך את מלאי הילדים בגיל חינוך חובה, אחר כך תשיג את המצבה שלהם, תראה איפה הפערים ותחפש אותם. זו היתה עבודה שלא הביאה הרבה תועלת, כי המידשם אינו מעודכן מאז שאין כרטיסי מזון, ובירושלים יש לפחות 10% ילדים במוסדות פטור, שאין לנו רשימות שמיות שלהם. (מוסדות פטור הם מוסדות שילד המבקר בהם אינו נתבע על אי-ביקור סדיר. הם שייכים בעיקר לחינוך החרדי בירושלים). שנית - עבדנו לפי דו"חות. קיבלנו דו"חות ממנהל בתי-ספר על ילדים שנשרו, פחות משלושה חודשים, אבל נשרו. אם ילד בא בבוקר לבית-הספר, שם את התיק שלו במסעדה, ובצהריים בא לאכול, וזה ביקורו בבית-הספר - הוא גם כן נקרא נושר.

סיפולנו ב-300 דו"חות כאלה. אלה נושרים יותר קלים, יותר צעירים, יותר טריים, ואולי זה עיקר העבודה. מהם החזרנו בשלב הראשון 200 ילדים למסגרות, ולאחר עבודה נוספת - 250. גם שם יש לנו כ-50 ילדים שאין מסגרות קיימות בשבילם.

בינתיים נכנסנו במשא ומתן עם משרד החינוך להקים את היחידה הזאת בהיקף יותר גדול של 10 תקנים, ועל בסיס ארגוני מקצועי, אולי של שיטה מקופית. זה הוריד קצת את המוראל ביחידה שהיתה קיימת, ולכן חלק מהעובדים עזב.

למעשה כבר התמנו על החוזה, אלא נתברר שהתאריך היה ישיב, ועכשיו אנחנו צריכים לחתום עליו שנית לפי תאריך חדש. זו באמת בעיה שכנית.

מ. ידיד: מה גורלם של 50 הילדים שנותרו ללא מסגרת?

י. שיפטן: אלה יכולים להיות מועמדים לכיתות קלט.

נאמר פה שמשרד הסעד לא נתבקש. תלוי מה זה נתבקש, האם בקרא רק לתת הוראת תשלום, כוח אדם או תקציב, או בקרא לאפשר את ביצוע העניין. ב-21 ביולי 1972 נפגשנו עם מר מלכיאלי והצענו בירושלים לעזוב את ההגדרה הארצית הפשטנית של נושרים לאחר שלושה חודשים, וללכת לפי שלושה מודלים: א) נושרים צעירים עד כיתה ו', עד גיל 12, בלי הגדרת הזמן. ברגע שהתלמיד נשר, ואיננו רוצים שיתדרדר לרחובה של העיר הגדולה השלמה, להכניס אותו למסגרת; ואם אין מסגרת אחרת - אז מתבקשת כיתת קלט. הצענו להצמיד אותם לבית-הספר. לגביהם יש סיכוי שרובם יחזרו לבית-הספר, אז טוב שזה יהיה צמוד לבית-הספר עם אחריות של מנהל בית-הספר, אם כי לפני שנה המנהלים לא התלהבו לאחריות הנוספת הזאת.

הצענו מודל שני: נושרים יותר מכושרים, בכיתות ז' - ח'. אמרנו שנחפש דרך לשכן אותם בבתי-נוער לפני הצהריים, אותם בתי נוער הפועלים רק אחר הצהריים ושאינן בהם מועדון קשישים לפני הצהריים. היום המצב הוא שכמעט בכל בית נוער יש מועדון קשישים לפני הצהריים. אמרנו שזה יקח לנו זמן, כי לא נעשה את זה שוב בלי סדנאות, ולכן אנחנו צריכים למצוא גם בית נוער שאינן בו פעילות לפני הצהריים וסגל העובדים מתאים לכך; ב) בית נוער שמבחינה גיאוגרפית ומבחינת ההסכמה אפשר לפחות פעמיים בשבוע לצאת משם לאיזה מקום ולתת משהו מעניין קדם-מקצועי בסדנאות.

מודל שלישי שהצענו: משהו נפרד לחלוטין, למצוא איזה בנין בודד בשביל משוטטים שאינם מסוגלים לקבל נורמות של איזו מסגרת החל ברגע הראשון, ושם ננסה ליצור כלים כדי להחזיק ילדים כאלה.

בדיוק באותו זמן נוסח המסמך שהוקרא כאן על-ידי מר מלכיאלי, בין משרד הסעד ומשרד החינוך, ולכן מר מלכיאלי הודיע לנו כעבור כמה שבועות שהיות ובינתיים נוסח מסמך ארצי אחיד מחייב בין משרדי הסעד והחינוך בעניין זה, הוא ואנחנו כפופים בלידת ברירה אחרת למה שכתוב שם. אבל הצד הפדגוגי הוא באחריות משרד החינוך, ולכן אם אנחנו יכולים לשכנע את משרד החינוך לגבי שלושת המודלים שאנחנו מציעים, משרד הסעד לא יעמוד בדרכנו.

התחלנו את המשא ומתן מחדש עם הלשכה המחוזית. הצענו ללשכה המחוזית את שלושת המודלים שלדעתנו יתנו תשובה לחלק מבעיה זו במערכת החינוך בירושלים. הצענו שוב שנושרים צעירים עד גיל 12 יהיו ליד בתי-הספר; נושרים מכיתות ז' - ח' - בבתי נוער, אם נמצא סדנאות. משרד החינוך הציג שלא נעשה את העניין של המשוטטים לגמרי באופן נפרד, אלא נשתמש באחד הרעיונות שהעלינו פעם, למזג את המודל של כיתת קלט עם מה שמשרד הסעד הציג פעם, קדם-מפתן, ולעשות את זה קדם-מפתן. הצענו למשרד החינוך גם היכן לפתוח כיתות קלט ליד בתי-הספר: בעיר גנים, קטמון ורוממה המורחבת.

בינתיים בנקודה זו השתנו קצת העדיפויות של משרד החינוך, ולפני שהם פותחים כיתות קלט על-יד בתי-הספר או לא על-יד בתי-הספר, הם רוצים לנסות לטפל בילדים אלה כבודדים, עם מנות גדולות מאד של שעורי עזר. העניין הזה עוד לא הגיע לכלל שיתוף פעולה בין המחלקה לחינוך ובין הלשכה המחוזית.

מ.צ. נריה: מי ידאג לכך שהילדים יגיעו לשעורי העזר?

י. שיפטן: בעצם מר שרלין היה צריך להסביר זאת.

הם הציעו עכשיו הצעה שזה ייעשה בארבעה שלבים, כשרק בשלב האחרון מותר להציע כיתת קלט. שלושת השלבים הראשונים

הם א) מחנך הכיתה; ב) הצוות בתוך בית-הספר; ג) מסגרות עזר בתוך בית-הספר ובתוך מערכת החינוך, כאשר את כל שלושת השלבים מלווה קצין הביקור הסדיר שבאזור שלו גרה משפחתו של אותו ילד.

החצעה הזאת להקדים לפתיחת כיתת קלט זו או אחרת בסיונות להחזיר את הילדים לבתי-הספר שלהם בעזרת קציני ביקור סדיר ומנות גדולות של שעורי עזר, טרם נוסתה. אנחנו התחלנו לדבר בינינו איך לארגן את זה בצורת שיתוף פעולה פורה, אך זה טרם נוסה.

מה שעוד מכביד על בעיה זו בירושלים הוא שפרט למפתן הקטן אין לנו מסגרות עזר מסוג זה במערכת הכללית. אין לנו מרכזי בוער. אמנם עליית הנוער החליטה לפני יותר משנה שהיא מצדה מוכנה לפתוח בירושלים שני מרכזי בוער, וייתכן אף שרצתה שאלה יהיו המרכזים העירוניים הראשונים שיוקמו. אלא שמצב הקרקעות בירושלים הוא כזה שבמרכז העיר אין לנו אפשרות להציע להם מגרשים, ובשכונות החדשות עוד אי אפשר להציע להם מגרשים, מפני שעוד אין תכנית בנין עיר שמאפשרת להקצות להם מגרשים בלי שזי יפריע לתכנון הכללי. אז אנחנו נמצאים כרגע בענין זה במצב שיש לנו החלטה עקרונית של עליית הנוער, נדמה לי שגם חלק מהתקציב לכם שוריינן, ועוד לא הצלחנו להציע להם את המגרשים המתאימים למטרה זו.

אסיים בדבר שהוא קרן אור גדולה, שבועוד כמה חודשים תשרת את הנושא שאנחנו מדברים עליו. אנחנו גומרים את קובץ התלמידים במיכון. לירושלים יש תכנית של בנק נתונים. אחד הקבצים הראשונים בבנק הנתונים יהיה קובץ התלמידים. הבעיה היא איך לאתר את הילדים. היות ואנחנו עובדים עם כרססת לפי שיטת מירשם התושבים, לא הצלחנו. ישבנו עם בעלי מקצוע ותכננו קובץ תלמידים מוכן. מאין נלקחים הנתונים? לגבי הגיליים 4-0 - יש לנו נתונים מלאים ומדוייקים מהתחנות לאם ולילד. זה כבר נותן לנו את התקן המלא שצריך להיות לגילאי 5-4 וכיתות א'. לגבי כיתות א'-ח' - בימים אלה ממש אנחנו גומרים את המיפקד ומעלים את זה כפי שצריך על הקובץ. ואז, כל ילד שאי-פעם נכנס לקובץ, או על-ידי תחנה לאם ולילד או על-ידי מיפקד התלמידים מכיתות א'-ח' - נהיה מסוגלים במועדים מסויימים בשנה שאנחנו נקבע לעקוב אחריו ולאחר את נשירתו האפשרית במועד כל כך מוקדם, שלמטרות האלה של החזרת ילד לבית-ספרו יוכל להיות גם כיסוי מבחינת האפשרות לאתר אותו מיד ולטפל מיד בהחזרתו. בגיליים הצעירים תהיה לנו אפשרות להגיע בענין זה לביקורת של 100%.

לצרכים מסויימים הקובץ הזה יעמוד לרשותנו בעוד ארבעה חודשים; לצרכים אחרים - בעוד עשרה חודשים. אז תהיה אפשרות לאתר את הנושר בהיותו נושר חדש, ולטפל בו מיד, ולא להיכנס לבעיה של נושרים זתיקים מעל לשלושה חודשים, שלמעשה כמעט ואין פתרונות בשבילם.

א. רזיאל-נאור: עד כמה שאני מבינה את הנושא ואת כל מה ששמענו עד כה, ההתלבשות העיקרית היא במציאת המונחים וההגדרות ובמציאת האמצעים הטכניים השונים. אבל אינני יודעת מה קורה בינתיים לילדים. אם הבינותי נכון, הרי בגלל חילוקי ההערכות והדעות בין הרשויות השונות, הילדים שנשרו נשרו, הילדים שמשוטטים משוטטים, ואינני שומעת תכנית ממשית מה ייעשה עם הילדים הללו. אם אמנם הצליחה התכנית של תשל"ב, ואין לי שום סיבה לחשוב שלא הצליחה, מדוע לא ממשיכים בה? מה זאת אומרת אין סדנאות? אין סדנאות פפוארות, אבל יכולים לעשות איזו סדנה ארעית. וכבר היו מקרים שבאמצעים דלים מאד הצילו נפשות. מדוע אי אפשר לעשות סדנה ארעית שתפעל עד שתיווצר האפשרות לבנות סדנה יותר מפוארת? וכי הבנין הוא העיקר? ודאי טוב מאד אם יהיה גיוון, אמצעים מרובים ושונים כדי לעניין את הילדים. אבל אם אין, אפשר לפעול במה שיש.

אינני מבינה גם איך אפשר שתהיה דרישה פורמלית כזאת, שצריך לחכות עד שיעברו שלושה חודשים לנשירתו של הילד. ניסחו פעם דבר כזה. משרד החינוך טעה בניסוח הזה. אבל מדוע כל אלה שעוסקים בביצוע הענין לא דרשו תיקון התקנה הזאת או התקנון הזה? איך אפשר להיאחז בדבר פורמלי כזה?

ואם העירייה נתקלת במעצורים כאלה, האם היא אינה יודעת איך להתגבר על זה? האם אינה מסוגלת להתגבר על זה באמצעים היא ולתקן את הדבר הכובל הזה?

כל אמצעי, אם זו כיתת קלט או סדנה או מועדון, שנותן לילדים אלה הרגשה שאיכפת למישהו מהם, שגורלם חשוב למישהו - זה כבר צעד ראשון להחזיר אותם. אין שום ספק שתפקיד קציני הביקור הסדיר הוא חשוב מאד. אבל אם הצלחתם בדרך מסויימת, למה חיפשתם דרך אחרת? מה זה איכפת למישהו אם לקצין ביקור סדיר יש תואר של פקיד? אם הצלחתם בדרך זו, למה צריך לחפש דרכים אחרות? מדוע צריך למוטט את המוראל של היחידה שעבדה בזה והצלחה?

אני חושבת שאחד האסונות הוא השפע המגוון וההתפתחות הגדולה של מדעי הממשל והמדינה, שמתעלמים מהאדם שבשבילו הם נוצרו. ביחוד קשה לסבול זאת כשמדובר בילדים. אומרים שאין מועדון. האם יש מעט בתים ומוסדות שעומדים ריקים ימים ושעות? יש למשל בית רינה ניקובה, מה עושים שם? ועוד כל מיני בתים שנועדו למפעלים חשובים כשלעצמם, מדוע לא להוסיב שם ילדים? מה הקושי להוסיב ילדים בבתי-ספר בשעות אחר הצהריים?

אני מבינה איך נאחזים בטיעונים פורמליים כאלה, ומגלגלים את הדבר ממסרד למסרד.

ז. הרמן:

אני מוכרחה להגיד שהשתוממתי לשמע הדברים. אני רוצה להיכנס לפרטים על מועדון או כדומה. הדבר שכולט כאן הוא שדוקא לגבי ילדים הזקוקים ביותר לעזרה, ועזרה מקצועית - אין גוף אחד שאחראי למדיניות, ואין מדיניות. אפילו מבחינה תקציבית מחלקים את הילד בין מסרד החינוך ומסרד הסעד. איך אפשר לחלק ילד? נכון שיש כל מיני גורמים התורמים למצבו של הילד. אבל בזה מוכרח לשפל מסרד החינוך. הוא האחראי לכך.

לפני מספר חודשים באו אלי מדריכים לטפרי לי איך קבוצה מתגלגלת ממקום אחד לשני. אני יושבת בועד המנהל של שני בתי נוער בירושלים. עכשיו מנסים להעביר קבוצת קלט מבית נוער אחד לשני. מביאים את זה בצורה כזאת כאילו מדובר בהעברת רהיט ממקום למקום. והרי מדובר על ילדים הזקוקים להבנה וטיפול רציני ביותר.

זאת איננה מדיניות. אני חושבת שצריך מיד להקים איזה גוף ולתכנן זאת באופן רציני ביותר. אני מבינה שמידת המסירות של העובדים חשובה מאד לעבודה זו. אבל איך אפשר לקחת פקידים לעבודה עם ילדים? זו עבודה שדורשת מורה, עם הכשרה מיוחדת.

השתוממתי לשמוע שמחכים שלושה חודשים עד שבעצם מתחילים לדאוג לילד באופן רציני. שמחתי גם לשמוע שמתחילים לאתר עכשיו את הילדים מגיל אפס. זה חשוב ביותר. אבל אני מבינה למה עד כה לא עשו שום דבר.

באופן עקרוני אני מסכימה עם נציגי מסרד החינוך, שעד כמה שניתן צריך לשפל בילד בתוך בית-הספר. אם אין אפשרות כזאת, בדרך כלל השוב ביותר הוא להוציא אותו לגמרי מהסביבה ולשלוח אותו לפנימיה. אבל לשלטל ילד ממרכז אחד לשני - זה עוול גדול לילד, וממש כואב לשמוע זאת.

ב. אליעד: לא שמענו כאן בכמה ילדים מדובר. דיברו כאן על כמה עשרות. כמה בדיוק? חשוב לדעת על מה אנחנו מדברים, מה המספרים הידועים לנו.

חבר הכנסת דניאל לוי שוען כאילו הדבר הזה פועל בהצלחה במקומות אחרים בארץ. אם כך, מה הסיבה שדוקא ירושלים קופחה? משהו פה בודאי לא בסדר.

אני רוצה לומר שאני כנראה חייתי קצת באשליה. אני חבר בועדה זו כבר חמש שנים. הדבר הראשון שאני זוכר שטיפלתי בו ושהתחלתי ללחום עליו היה ענין הנשירה. הדיווחים בדרך כלל היו שהענין התקדם, שיש קציני ביקור סדיר, יש מסגרות, יש מעקב. והשתמע כאילו בענין הנשירה הדברים בסדר. אם מדברים פה על שלושה חודשים, יוצא

כאילו בשלושת החודשים האלה אין סיפול, ורק אחרי זה הילד מקבל סיפול. אני רוצה להאמין שזה לא נכון, אלא שאחרי שלושה חודשים הוא זכאי לכיתה קלט, ועד אז בעשית עבודה ממשית כדי לקלוט אותו חזרה בבית-הספר. אני רוצה להאמין שבתוך שלושת החודשים האלה יש סיפול אינטנסיבי בילד. כך הבינותי מדברי השר ומנכ"ל משרד החינוך. שאלת הנשירה מעולם לא ירדה משולחן זה, כי זו ציפור נפשו של החינוך. כי אם לא נצליח להקיף את מכסימום הילדים, זה יהיה כמו חידקי רקב שעלולים להתפשט בכל הפרי.

אני מבקש להבהיר לנו את הנקודה הזאת. חשוב לי לדעת מה מתרחש בירושלים, שהיא עיר בעייתית. הייתי צריך להניח שדוקא פה הדברים הרבה יותר מתקדמים מאשר בתל-אביב וחיפה. ברור שאיש משרד החינוך צודק, שהממצים הראשונים צריכים להיעשות בבית-הספר. אבל לא נאמר לנו מה קורה כאשר מאמצים אלה אינם מצליחים. מה עושים אז עם הילד? נקודה זו לא הובהרה דיה.

מר שיפטן, אנחנו יכולים רק לבוא בדרישות, לכן צריכה להיות איזון הבנה בינינו. אתם נתקלים בקשיים היום-יומיים. קשה לנו להבין כשאומרים שאין סדנאות בשביל לטפל בילדים כאלה. מדוע חסרות סדנאות? אומרים שאי אפשר להמשיך מפני שהסדנאות והבתים הארעיים אינם הולמים. למה? האם זה באמת צריך להיות כך שיאמרו: או הכל או לא כלום? אינני תופס זאת. אינני מתאר לי שאיזה שהוא מוסד אחראי במדינת ישראל יאמר: אם אינכם יכולים להקים סדנה מסודרת, אל תתחילו לטפל בילדים. זה לא מתקבל על הדעת. גם נקודה זו לא הובהרה.

חבל שלא שמענו קצת על ענין כוח האדם. אני יכול לכבד מאמץ שנעשה לגיוס פקידים. מסירות נפש של פקידים לפעמים חשובה יותר מאנשי מקצוע. אבל השאלה היא מה אתם עושים כדי להבטיח שיהיו אנשי מקצוע מתאימים, שיהיו גם מקצועיים וגם עם מסירות נפש.

אשר לקובץ התלמידים - יכול להיות שאתה צודק בזה שאתה אומר שזאת קרן אור גדולה. אבל זה מאד מוזר בעיניי שאין עדיין במדינת ישראל מרכז פייכונן כזה שיבטיח אפשרות לדעת בדיוק כמה ילדים יש בגיל בית-ספר. משרד החינוך אחראי על ביצוע חוק חינוך חובה. דבר אלמנטרי הוא שצריך להיות אצלו רישום מדוייק של כל הילדים שנולדו במדינה. אינני מתאר לי למשל שזה לא קיים בצה"ל. בצה"ל מגיעים לכל אחד ואחד. מדוע אין לנו אפשרות לדעת מי נמצא במוסד פטור ומי לא? משרד החינוך אחראי בפני הכנסת על כל ילד בישראל עד סוף חינוך חובה. הוא חייב לדעת איפה נמצא כל ילד. מדוע זה צריך להיות תפקידה של עיריית ירושלים? מדוע היא צריכה להשקיע בזה סכומים גדולים מאד שאותם יכלה להשקיע בבנין סדנאות?

ש. לוי:

לאחר ששמעתי את דברי שלושת הדוברים, שכולם מסורים לעבודתם, הסברתי לעצמי את מה שהתרחש פה בכך שמפעל שעוסקות בו שלוש רשויות כנראה איננו יכול להיות יעיל יתר על המידה.

בכל זאת יש לי שתי שאלות. חבר הכנסת אליעד שאל מה מספר הילדים שבהם מדובר. חבר הכנסת דניאל לוי דיבר על 200. על מה מבוססת הנחה זו?

לפני כשנה פנו אלי מרעננה וסיפרו לי שיש שם 15 ילדים בגיל חינוך חובה שנשרו, ואין סיפול בהם. ביקשו שאפנה לכל מיני גורמים. עשיתי זאת. אחר כך התברר לי שלזעקה לא היה שחר. אם במקום כמו רעננה היה קשה לוודא מה מספר הנושרים, אני נוטה להניח שגם לגבי ירושלים המספרים הנשמעים אינם בדוקים. שמענו שבשנה שעברה היו בירושלים שלוש או ארבע קבוצות, זאת אומרת 40 ילד. השאלה היא מה בכל זאת אפשר לעשות כדי לדעת בכמה ילדים מדובר. אני שואל את נציגי שלושת הגורמים. אם שלושת הגורמים החשובים משתפים פעולה, כל אחד מהם חייב להשיב על השאלה במה מדובר.

יש לי שאלה למשרד החינוך, שלפי הקונצפציה שלי לפחות הוא נושא באחריות העליונה; האם משרד החינוך עיכב איזון שהיא פעולה מטעם עיריית ירושלים, כל עוד לא תוכנן הדבר לפי כל הפרטים והדקדוקים שנקבעו על-ידי משרד החינוך? אני שואל את נציגי עיריית ירושלים. האם ייתכן שהייתה הנהגה להניח את האחריות ונד הסירורית

17.1.1973 - פ.צ. נריה

פ.צ. נריה:

לפני זמן מה שמענו כאן הרצאה ארוכה משר החינוך והתרבות על יום חינוך ארוך. הוא הבחין בין יום חינוך ארוך ויום לימודים ארוך, שלדעתו הוא ענין אחר. על כל פנים שמענו שמשרד החינוך עומד לעשות גדולות ונצורות, והוא כבר עושה, בענין זה. על כן כל כך קשה להקביל ולאמת בין הדברים שנשמעו אז מפי השר ובין הדברים שמענו כאן היום, שיש ילדים שאין יודעים מה לעשות אתם, ואיך לעשות אתם ואיפה.

לי יש קצת נסיון גם עם הילדים הללו. לא רחוק מכפר הרא"ה דאגתי במשך שנים להקים קודם כל מפתן, ואחר כך בית-ספר מקצועי לילדים מטוג זה. אני יודע כמה סבלנות נחוצה כדי לקרב את הילדים האלה לבית-הספר ולפתח אצלם רצון ללימודים ולעבודה. אבל אני גם יודע כמה הדבר הזה מצליח. אם יש פורים מתמטריים ומדריכים טובים, שהילד מרגיש שהם רוצים בטובתו, הוא מיד משתנה. אם יש מי שניגש לילד גישה אנושית לבבית, תוך שיחה ראשונה הוא מצליח להזיז משהו.

מתוך היסוס אני אומר את הדבר הזה:

רופאים כבר מדברים על דהומניזציה של מקצוע הרפואה; אולי יש גם מושג של דהומניזציה של מקצוע העבודה הסוציאלית. יש יותר מדי פורמליות, יותר מדי ביורוקרטיה. במקרה זה זה ממש מקפיא.

חבר הכנסת אליעד העלה את שאלת המספרים. מה קושי לקבל מכל מנהל בית-ספר שקיבל כך וכך ילדים בתחילת השנה, מי ופי נשרו? המנהל ודאי יודע שילד איננו מופיע, והוא יכול להודיע לאחדאי במחלקה לחינוך של העירייה שילד זה וזה משכרבה זו וזו כבר יום שני אינו מופיע בבית-הספר וצריך לשלוח את העובדת לברר זאת. על כן אין שום קושי לברר את המספר ולאחר אותם. נעשו כבר דברים שמאד הצליחו. אם מישהו רוצה להוסיב צוות ולחפש שיטות חדשות, תבוא עליו ברכה. אבל זה לא צריך להיות על חשבון הטיפול היום-יומי. גם ברפואה לא יעלה על הדעת להוציא את הרופאים מהמחלקות ליום עיון כדי לפצוא שיטות חדשות.

על כן ברור שהכרחי לזרז את הטיפול.

יש כאן צורך בחלוקת עבודה, ולטפל בכל המקרים הללו טיפול מזורז, על תקציב יום לימודים ארוך ויום חינוך ארוך, בבתי-הספר ובמקומות אחרים - ואז תהיינה תוצאות לגברי אחרות.

ב. שחור:

האם המספר של 200 או 250 ילדים כולל גם ילדים הלומדים במוסדות פטור? האם יש

במוסדות פטור ילדים כאלה?

ב) למה יש צורך בכל כך הרבה גורמים שיטפלו בזה - משרדי החינוך והסעד, העירייה, עליית הנוער? שמעתי שגם המשטרה משפלת בילדים כאלה. למה צריך להרבות במוסדות משפלים?

ס. ירד:

הדבר הראשון שמפריע לי הוא שהטיפול של משרד הסעד נצטה במחלקה למניעת עבריינות. כלומר מרגע קבצנו על אותם ילדים משוטטים שהם צריכים מוסד למניעת עבריינות. אחרי הכל מדובר בילדים בגיל בית-ספר יסודי. השיתוף הזה איננו מוצא חן בעיני. מה המניעים שהביאו לכך שמחלקה זו תשותף בטיפול בילדים אלה?

מר שיפטן מסר כאן על 300 דו"חות, ש-250 מהם מצאו את פתרונם. על ה-50 האחרים לא שמענו. מה גורלם של ה-50 התיקים של ילדים שלא נמצא להם פתרון?

לא קיבלתי הטבר מניח את הדעת ביחס לסידור בפנימיות. אמרתם שמוטב להוציא ילדים אלה מבתיים רעועים ולהעבירם לפנימיות. אני יודע שלפני שנתיים ההסתדרות הציונית קיבלה על עצמה לקלוט 4,000 ילדים בטצוקה במסגרת עליית הנוער. כמה ילדים כאלה הפניתם למסגרות של עליית הנוער במסגרת קליטת ילדי המצוקה?

התמונה עגומה לא רק בירושלים. יש קבוצות קלט גם ברמלה ובשכונת התקווה, אבל זה עדיין לא מקיף את כל הילדים הזקוקים. אני שיפלתי במספר ילדים באור-יהודה. נאמר לי שהם נמצאים במסגרת כיחת

קלט, אולם הם המשיכו למכור ירקות בשוק. אני מספל בשני נערים בשכונת החקוה. הם באים בגוקר לבית-הספר, אחר כך עוזבים ומשוטטים בשכונה, והאם פונה אלי לעזרה?

ובכן אל נשלה את עצמנו. התמונה לא כל כך בהירה. יש לתבוע באופן הברור ביותר שטמכות אחת תספל בכל הנושא. כי ברגע שמשרד החינוך אומר שזה תלוי בעיריית ירושלים, הוא מסחרר את עצמו מאחריות. בפני הכנסת והמדינה אחראי משרד החינוך. אותנו לא מעניינים הפנימיים בין הרשויות המספלות בנושא. לכן כשאומרים לנו שהעירייה אשמה, והעירייה אומרת שמשרד החינוך או משרד הסעד לא נתנו - התמונה מאד עגומה, ואז אין כתובת. לנו דרושה כתובת.

אני חושב שבסיכום הצעתינו לא תהיה לנו ברירה, אלא שהועדה תאמר את דברה בנושא זה. בנושא החינוך דרושה לנו כתובת אחת, ואז אפשר יהיה לפתור בעיות עגומות כאלה.

ד. לוי:
חבר הכנסת ידיר, עד כמה שאני הבינותי את הבעיה הזאת, אין כאן רצון להטביע חותם של עבריינות או מניעת עבריינות. אם אדם מקבל חיסון נגד מחלה כלשהי, אין זה אומר שהוא חולה.

משרד החינוך הוא ודאי האחראי הראשון. יש במדינה חוק חינוך חובה, והילדים האלה הם בגיל חינוך חובה, וזה במסגרת האחראיות של משרד החינוך.

הנושא שמעסיק אותנו עכשיו הוא לגבי ילדים שכבר נשרו ואינם נמצאים בבית-הספר תקופה ארוכה, ואין כבר תקוה למנהל בית-הספר, לפי הנתונים והאפשרויות שלו, להחזיר את הילדים האלה לכיתה. אז הועלה הרעיון לקבל אותם במסגרת עליית הנוער. האחריות ללימודיהם שם משותפת גם למשרד החינוך; על הרשות המקומית מוטלת החובה לספק לילדים בגיל חינוך חובה מבנים, שרתים וכו', כלומר כל החלק הטכני מוטל על הרשות המקומית. משרד הסעד מספק את העובד הסוציאלי, מדריך וייעוץ פסיכולוגי. לכן השיחוף הזה נראה לי מתקבל על הדעת. זו מסגרת מיוחדת. אם זה הצליח במקומות אחרים, כנראה שהפורמולה היא טובה, וכן גם היוזמה.

היור א. כץ:
אני מבקש לדעת מה הם פורמלית הכישורים הנדרשים מקציני ביקור סדיר? האם סינויים מחייב אישור של משרד החינוך והתרבות?

לעיריית ירושלים: מה קרה עם קציני הביקור הסדיר שהיו בשנה שעברה בירושלים?

מנהל מחלקת החינוך של עיריית ירושלים טען שאין מבנים ומיתקנים מתאימים לכיתות קלט. מדוע? האם זו בעיה של חוסר או ליקוי בתכנון טוקדס, תקציב, מבנים, פועלי בניין?

אני רוצה לשאול את כל הפנל של העוסקים בנושא הזה: האם חזרו אי-פעם ילדים נושרים, לפי הגדרתכם, למסגרת חינוכית רגילה במספרים משמעותיים? שכן אחת המטרות היא להחזירם למסגרת חינוכית רגילה. האם אין זו אוטופיה להציב מטרה כזאת? האם זה קרה אי-פעם?

איש משרד הסעד טען שלא הגיעו למשרד הסעד בקשות להקצבות, למינוי מדריכים, עובדים סוציאליים וכו'. האם הבקשות לא הגיעו מפני שעיריית ירושלים עדיין מתלבטת לגבי קביעת הקונצפציה הכללית של כל הנושא, או שיש טיבה אחרת? ברגע שתהיה הסכמה כללית לגבי הקונצפציה, הבקשות תוגשנה מיד.

איש משרד החינוך טען שלא הגיעו למשרד החינוך רשימות של ילדים נושרים. איש העירייה אומר שיש רשימות כאלה במחלקה לשירותי משפחה וקהילה. אפשר לקחת רשימות ממחלקה אחרת. אני מבין שלא רק זאת הבעיה הקיימת.

י. שרלין:

אתחיל בענין של סמכות אחת. החוק אומר שהמדינה ורשות החינוך המקומית יסאו במשותף בעול החינוך. ענין זה מעוגן בחוק, ולא בידינו לקבוע, אלא אם ישנה החוק. כרגע החוק אומר שרשות החינוך המקומית והמדינה, קרי משרד החינוך, אחראים לעניני החינוך.

(ג) האם אנחנו מעכבים פתיחת כיתות כאלה? החשובה היא חד-משמעית: לא. כל מקום, כולל ירושלים, שיבקש פתיחת כיתת קלט, ותוגש רשימה של תלמידים - תיפתח בו כיתת קלט. לא תהיה הגבלה, למרות שיש כביכול הגבלה בתקציב. וודאי שאם ירושלים תפנה ותבקש, נפתח כיתות קלט בירושלים.

ועתה כמה דברים כלליים. דובר כאן על 20 כיתות קלט בארץ. זה נכון. יחד עם זה נתנו לחלק הזה של נושאים 30 משרות, קרי 900 שעות שבועיות לשעורי עזר לנושאים בכל הארץ, על מנת להחזיר אותם לבתי-הספר. הם מקבלים את השעורים בתוך בתי-הספר. אלה נושאים שהחזרנו אותם לבתי-הספר ומחזיקים אותם במסגרות מצומצמות. ילדים אלה לא הוחזרו לכיתות האם שלהם. אם יהיה צורך להשקיע בענין זה יותר שעות, אני חושב שהמשרד יתן זאת. הבעיה היא ענין קציני הביקור הסדיר.

נשאלה שאלה האם חזרו ילדים למסגרות רגילות. כן. חזרו ילדים לכיתות רגילות. בימים הקרובים נקבל סיכום מספרי, ואז אוכל להביא זאת בפניכם.

קציני הביקור הסדיר בארץ שיפלו בלמעלה מ-2,700 מקרים. חלקם הגדול הוחזר בצורה זו או אחרת. זה באותן 70 רשויות מקומיות שיש בהן קציני ביקור סדיר.

לגבי ילדים בעייתיים שיש למצוא להם פתרון מחוץ למקום - בשנה שעברה העברנו 250 ילדים לפנימיות. אלה אותם ילדים נושאים שמצאנו שטוב עבורם סידור בפנימיות. אנחנו עושים זאת במשותף עם המפעל להכשרת ילדי ישראל, עליית הנוער, איגוד המוסדות הסגורים וברית התנועה הקיבוצית.

ההגבלה של מספר הילדים שהועברו לפנימיות איננה הגבלה תקציבית. משרד החינוך מוכן להעביר כל ילד כזה לפנימיה. הבעיה היא מקומות. זה לא פתרון שניתן להשיגו ביום אחד.

ומכאן לנושא ששמו קציני ביקור סדיר. אנחנו חושבים שרק עבודה יסודית ובסיסית, שנעשית על-ידי אנשים בעלי כושר, תוכל לקדם את הנושא. הענין של מסירות נפש איננו מותנה באי-כישורים, אינו מותנה בגישה. ברור שאנחנו רוצים אנשי מקצוע עם מסירות נפש גם יחד. אבל איננו יכולים להשאיר נושא זה לאנשים טכניים שרק מחשבים חישובים ומעבירים ילדים לפי מספרים.

ג. אליעד: מי חייב לעשות זאת?

י. שרלין: קציני ביקור סדיר. רשות החינוך המקומית מחזיקה אותם, כאשר משרד החינוך מתקצב אותם ברמה זו או אחרת, החל ב-50% ברשויות עשירות, וגמור ב-100% שאנחנו מתקצבים ברשויות אחרות.

משרד החינוך הודיע לעיריית ירושלים שאנחנו משתתפים ב-70% בהחזקת קציני הביקור הסדיר, בכל יום שיתחילו לעבוד. זה רק ענין של חתימת הסכם. שמעתם שזה ענין של תאריך.

ד. לוי: האם יש כבר מועמדים לאותן עשר משרות?

היו"ר א. כץ: זו שאלה שצריכה להיות מופנית לעיריה.

י. שרלין: הכישורים שאנחנו דורשים היום מקציני ביקור סדיר הם: או כושר חינוכי, כלומר שהם היו מורים או מנהלי בתי-ספר וכיו"ב, כלומר עסקו בחינוך, וברמה כזאת שהיתה לשביעות רצון המפקחים עליהם; או עובדים סוציאליים; או בוגרי

הפקולטות למדעי החברה, שיש להם הבנה, גישה ויכולת לטפל בבעיות של ילדים נושרים. עליהם יוטל הטיפול בנושרים, כשהם נעזרים בבית-הספר במורים ובמנהל; ליד בית-הספר - בצוות הבין-מקצועי; מעבר לו - בועדות תיאום והכוון ברשות החינוך המקומית או ב-15 מרכזי התיאום וההכוון שישנם היום בארץ. אלה יצטרכו לדאוג להפנייה והכוונה של הילדים שנתגלו כנושרים ואופיינו ככאלה או אחרים. בחלקם יחזרו לבית-הספר, בחלקם נמצא להם פתרון אחר, בחלקם יועברו לפנימיות.

על כל פנים דבר אחד צריך להיות ברור, שרק אנשים בעלי כושר יוכלו לעשות עבודה זו. אחרת זו תהיה עבודה פקידותית של מספרים. ולא לזה הייתה הכוונה.

לגבי העניין של שלושה חודשים - נדמה לי שחלה פה טעות. לא הייתה כוונה לתחום פה תחום האומר שלושה חודשים. הכוונה הייתה שעד נקודה מסוימת אנחנו מניחים הנחה סבירה שאפשר להחזיר את הילדים לבית-הספר או מיד, או באמצעות שעורי עזר וכיו"ב. אנחנו מניחים הנחה שניה: כאשר עומק הנשירה עובר על שלושה חודשים, קשה מאד להחזיר את הילדים לתוך מסגרת בית-הספר. זה לא עניין אם המורים רוצים או לא. הם בדרך כלל מוכנים להתמודד עם הבעיה. הבעיה היא שלא ניתן להחזיר ילד שהפך להיות משוטט, שהרבה חודשים לא היה בבית-הספר, למסגרת רגילה. הוא יהרוס את כל הכיתה. אז אנחנו אומרים: לילדים אלה יש למצוא פתרון.

ג. אליעד: אבל האם יש סמכות לאלה שקובעים, גם אם זה פחות משלושה חודשים, להכניס אותם

לכיתות קלט?

י. שרלין: כן. הניסוח רק מתווה דרך ולא יותר.

משהו על המספרים הירועים לנו. בארץ ירועים לנו המספרים; בירושלים המספרים אינם ירועים. בארץ טיפלנו עד היום ב-2,700 מקרים בשנה זו. זה איננו מספר כלל-ארצי; זה מספר של 70 רשויות מקומיות. הבעיה של ירושלים היא הקמת מערך של קציני ביקור סדיר. זה עניין שמתנה בשני דברים: א) אם המקום רוצה; ב) במציאת אנשים מתאימים.

ד. לוי: אבל משרד החינוך אחראי לזה.

י. שרלין: בתקנות נאמר שהרשות המקומית צריכה להפעיל איש שמונע נשירה. אבל זה לא בוצע. לכן משרד החינוך החליט לעשות פעולה זו כדי לבוא לעזרת רשויות החינוך המקומיות. בתקנות הדברים ברורים, אבל זה לא בוצע.

ירושלים עשתה פעולה. זו אינה אותה פעולה שאנחנו רואים אותה כמתאימה. אנשים בעלי כישורים מתאימים, לא מנהלים, יש הרבה. אנחנו רוצים עובדי שדה.

היו"ר א. כץ: האם אתם מאשרים אותם?

י. שרלין: לגבי האישור יש הסדר קבוע עם משרד הפנים ומרכז השלטון המקומי. קציני ביקור סדיר מתקבלים במיכרז של רשות החינוך המקומית, בכישורים שנקבעים על-ידי משרד החינוך. בועדת הקבלה יושב איש משרד החינוך, והוא שותף לקבלת העובדים. משרד הפנים קובע תקנים ואת תקציב הרשויות המקומיות.

על כל פנים אני מניח שעניין קציני הביקור הסדיר בירושלים ישתדר בקרוב, ואז המערכת תיפעל כפי שהיא צריכה לפעול.

הבעיה איננה מציאת הילדים הבודדים. הבעיה היא מערכת שלמה של פעולות שתספל בכל פוגי הילדים. יכול להיות שאפשר למצוא בירושלים 50 ילדים שפסגותם ברחוב. אבל לא זה עיקר הבעיה. הבעיה היא כל אותם מאות הילדים שהם עם רגל אחת בפנים ואחת בחוץ. בשביל זה צריכה להיות פעולה מסודרת, שיטתית ומתמידה, שיכולה להישנות על-ידי משרד ארנוני רחוק הרשויות המקומיות על-ידי אנשים

בעלי כושר ויכולת לבוא ולדון עם מנהלי בתי-ספר ומורים. את זה צריכים לעשות אנשים שמבינים את הנושא ויכולים להתמודד אתו בתוך בית-הספר, בשיחות עם המנהל והמורים, וכמובן מעבר לזה - הבאת הילדים למסגרות מתאימות.

בירושלים קיימת בעיה בוספת, זה הענין של מסגרות מתאימות. ירושלים בכלל טובלת מבעיית מוסדות חינוך, מהעדר מספיק מקומות. זה לא ענין של מה בכך להכניס ילדים אלה לפרוזדור. צריך להבטיח להם תנאים מינימליים כדי שהתהליך השיקומי יעשה את שלו. אם אנחנו מראש אומרים שאין צורך בתנאים, אז אין צורך בכלל בטיפול השיקומי. אין מרכזי נוער, אין מפתנים במידה מספקת, יש קצת מסגרות שמשרד העבודה סיפח במסגרת החניכות, אבל גם הם מלאים עד אפס מקום. בעיית המקומות, מסגרות שיכולות לעזור לנו, היא בירושלים קשה מאד. אינני יודע איך היא תיפתר.

אם יש עוד דברים שאתם מעונינים בהם, אשמח

להביא נתונים בישיבה הבאה.

אני מציע שהמשך הדיון יהיה בישיבה הבאה, ואז נשמע את אנשי משרד הסעד ועיריית

הי"ר א. כץ:

ירושלים.

מה עושה משרד החינוך ברשויות האחרות כדי לזרז את קבלת קציני הביקור הסדיר?

ד. לוי:

אנחנו נמצאים במשא ומתן עם עשרות רשויות. אמרתי שנכפיל את המספר בשנה הקרובה.

י. שרלין:

אני יודע שאנחנו נמצאים במשא ומתן עם הרבה רשויות חינוך מקומיות. אני מניח שכל שבוע, כל חודש, אנחנו מקדמים את הנושא ברשות חינוך מקומית בוספת. זו גם בעיה של תקציב, אבל לא הייתי אומר כדגע שזאת הסגבלה. הסגבלה היא בהבנת הבעיה, בנכונות של רשות חינוך מקומית לעסוק בנושא, ברצון שלה להקים יחידה שתטפל בנושא, ובמידה מסויימת בנכונות לא להגיד ש"אצלנו הכל בסדר". מציאת האנשים המתאימים היא אחת הבעיות העיקריות, בעיקר באזורים הקשים.

אני מבקש, אם אפשר, להמציא לוועדה רשימה של הרשויות שבהן יש קציני ביקור סדיר,

ד. לוי:

ושל אלה שלא הפעילו את הנושא.

אני מודה לאורחינו ולחברי הועדה. הישיבה נעולה.

הי"ר א. כץ:

הישיבה נסתיימה בשעה 10.45.